

2. ООН: Понад 20% вимушених переселенців з України стверджують, що зазнавали сексуального насильства. URL: <https://www.epochtimes.com.ua/ostanni-novyny-ukrayiny/oon-ponad-20-vymushenyh-pereselenciv-z-ukrayiny-stverdzhuyut-shcho-zaznavaly-seksualnogo-nasylstva-142306>.

3. Собенко Н. Воєнний стан в Україні продовжать на 90 днів. URL: <https://suspilne.media/312618-voennij-stand-v-ukraini-prodovzat-na-90-dniv/>.

4. Процюк О.М. Застосування методів психологічного впливу під час допиту неповнолітніх / О.М. Процюк // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, Серія юридична, Львів, 2013. вип.1

5. Алгоритм дій працівників Національної поліції з суб'єктами, які здійснюють заходи щодо захисту дітей, постраждалих від насильства : методичні рекомендації. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 140 с.

Погорецький Микола Миколайович,
доцент кафедри кримінального права
і кримінології Національної академії
Служби безпеки України, кандидат
юридичних наук

ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ОСОБИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ

Чинний КПК України докорінно змінив процесуальну форму – визначений законом порядок кримінального провадження, процедуру виконання окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Це, своєю чергою, зумовило зміну повноважень органів і посадових осіб, які безпосередньо беруть участь під час досудового розслідування. Одним з найнеобхідніших і найефективніших засобів отримання доказів у кримінальному провадженні, без якого не може обійтися практично жодне кримінальне провадження є тимчасовий доступ до речей і документів як один із основних заходів кримінального провадження (гл. 15, статті 160–166 КПК України).

Однією із поширених підстав для проведення тимчасового доступу до речей і документів і, особливо, у кримінальних провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини є матеріали оперативно-розшукової діяльності, використання яких за новим КПК України викликає певні складнощі.

Питання застосування заходів забезпечення кримінального провадження та тимчасового доступу до речей і документів до прийняття КПК України 2012 року в науці не досліджувалися, оскільки навіть термінологічно вони не були передбачені чинним на той час законодавством. Відтак, до 2012 року увага більшості вчених була приділена дослідженню саме заходів кримінального процесуального

примусу. Безпосередньо ж заходам забезпечення кримінального провадження після прийняття у 2012 році чинного КПК України присвячено роботи І. В. Глююк, О. М. Бондаренка, Г. К. Кожевникова, О. М. Миколенка, Ю. М. Мирошніченко, В. В. Назарова, М. А. Погорельського, Д. Б. Сергєєвої, О. С. Старенького, С. М. Смокова, О. Ю. Татарова, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило, С. С. Чернявського та ін. Водночас дослідження окремих питань, присвячених розробленню наукової проблематики тимчасового доступу до речей і документів як одного із основних заходів забезпечення кримінального провадження, а також використання матеріалів ОРД як підстав для їх провадження окремо не досліджувалися, а між тим на практиці вирішення цього питання має певні труднощі, зокрема, щодо легалізації матеріалів ОРД та їх розсекречення, застосування заходів безпеки до осіб, які перебувають з оперативними підрозділами уповноважених органів на проведення оперативно-розшукової діяльності у конфіденційних стосунках, трансформації оперативно-розшукових заходів у негласні слідчі (розшукові) дії тощо, що актуалізує необхідність дослідження цього питання, на що акцентували увагу 86 % опитуваних респондентів із числа прокурорів, слідчих, детективів, адвокатів і суддів.

Результати аналізу матеріалів практики свідчить, що найчастіше з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей і документів, у тому числі й на підставі матеріалів ОРД, звертаються слідчі Національної поліції та БЕП, рідше слідчі СБУ, ДБР, детективи НАБУ та прокуратури. При цьому в переважній більшості клопотання слідчих БЕП стосуються розкриття банківської таємниці (руху коштів по тих чи інших рахунках), вилучення установчих документів підприємств, установ, організацій. Клопотання слідчих Національної поліції можна розподілити на 2 основні групи: 1) клопотання, які стосуються розкриття інформації, що є в операторів телекомунікаційних мереж, щодо фактів з'єднань у місцях вчинення злочинів, трафіків мобільних телефонів; 2) клопотання, які стосуються витребування тих чи інших документів, речей у підприємств, установ та організацій. Останнім часом суттєво збільшилося звернення клопотаннями до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів у кримінальних провадженнях про державну зраду, у тому числі й на підставі матеріалів ОРД, слідчих СБУ та ДБР, адже як свідчать статистичні дані Офісу Генерального прокурора України на сьогодні лише ДБР розслідує вже понад одну тисячу злочинів проти основ національної безпеки, зокрема: 828 кримінальних проваджень за фактом державної зради (ст. 111 КК України), 132 кримінальних проваджень – за фактом колабораційної діяльності (ст. 111-1 КК України), 10 кримінальних проваджень – щодо пособників державі-агресору (ст. 111-2 ККУ). За результатами роботи ДБР на сьогодні 313 особам повідомлено про підозру у вчиненні державної зради, 70 особам повідомлено про підозру в колабораційній діяльності, понад однієї тисячі осіб перевіряється на причетність до державної зради та колабораційної

діяльності. У розшук оголошено 281 особу, до суду за цими статтями вже направлено 65 проваджень. Найбільшу кількість кримінальних проваджень про державну зраду відкрито в окупованих Російською Федерацією Донецькій, Луганській, Херсонській, Запорізькій областях.

Як свідчать результати аналізу матеріалів практики, підстави для проведення тимчасового доступу до речей і документів можуть міститися і в матеріалах ОРД, проте ці матеріали мають бути легалізованими у порядку визначеному відомчими правовими актами, враховуючи те, що їх зміст може бути предметом обговорення сторонами у судовому засіданні. У судовому засіданні може постати питання про підстави проведення відповідного оперативно-розшукового заходу, результати якого трансформувалися в матеріали ОРД як підстави для проведення тимчасового доступу до речей і документів.

Слід зазначити, що клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів – це письмове звернення сторони кримінального провадження до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час провадження судового розгляду з проханням надати можливість ознайомитися з певними речами та документами, які мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, зробити їх копії або вилучити їх (у тому числі й речові докази). До клопотання слідчого, прокурора про застосування тимчасового доступу до речей і документів додається витяг з ЄРДР щодо кримінального провадження, у рамках якого до слідчого судді, суду подається клопотання. Сторони кримінального провадження мають право звернутися до слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження із клопотанням про тимчасовий доступ до будь-яких речей і документів.

Окрему проблему становить подання слідчими та прокурорами разом з клопотанням про тимчасовий доступ до речей і документів копій документів, у тому числі витягу з ЄРДР, які належним чином або взагалі не засвідчені, що позбавляє слідчого суддю можливості пересвідчитися в ідентичності цих документів, в той час, як інформація, що в них міститься, має суттєве значення під час розгляду клопотання цієї категорії та може істотно вплинути на висновки слідчого судді.

На наш погляд, під час підготовки додатків до клопотання їх необхідно засвідчувати печаткою установи, в якій працює слідчий, надписом «згідно з оригіналом», назвою посади, особистим підписом особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії. Своєю чергою, неприпустимим є використання кліше чи інших пристроїв факсимільного відтворення підпису, що створює підстави для сумніву слідчого судді та інших учасників кримінального провадження у їх достовірності.

Водночас неоднозначною є практика слідчих суддів при встановленні факту недотримання слідчими та прокурорами вимог кримінального процесуального закону стосовно оформлення

клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, оскільки в переважній більшості таких випадків слідчі судді приймають рішення про відмову в задоволенні клопотання або його часткове задоволення. У КПК не визначено, яке рішення має прийняти слідчий суддя, якщо клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів подано стороною кримінального провадження без додержання вимог ст. 160 КПК України.

Водночас існує і практика повернення таких клопотань для дооформлення, усунення недоліків тощо. Вказані повноваження слідчого судді не закріплені у КПК. У зв'язку з цим нами пропонується доповнити ст. 163 КПК положенням, відповідно до якого слідчий суддя, встановивши, що клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів подано без додержання вимог ст. 160 КПК, повертає його прокурору, про що постановляє ухвалу. При цьому підстави повернення клопотання мають бути належним чином обґрунтовані, а недоліки, які потребують усунення, такими, що могли перешкодити постановленню слідчим суддею законного та обґрунтованого рішення.

Отже, тимчасовий доступ до речей і документів є одним із заходів забезпечення кримінального провадження, за допомогою якого здійснюється отримання доказів у кримінальному провадженні. У порівнянні з аналогічною процедурою, передбаченою КПК 1960 року (виймаю), проведення тимчасового доступу до речей і документів зумовлює суттєвий перелік проблем, адже процедура його проведення не є досконалою і нерідко бюрократизує процес розкриття злочинів «по гарячих слідах». Водночас прийняття необхідних змін та доповнень до низки норм чинного КПК України, яка регулює процедуру тимчасового доступу до речей і документів, надасть змогу розв'язати проблеми, що виникають під час досудового розслідування.

Підставами для проведення тимчасового доступу до речей і документів можуть бути й матеріали ОРД за умов їх легалізації, розсекречення, застосування заходів безпеки до осіб, які перебувають з оперативними підрозділами уповноважених органів на проведення оперативно-розшукової діяльності у конфіденційних стосунках.

Список використаних джерел

1. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: *монографія*. Х.: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.
2. Погорецький М. А., Коровайко О. І. Застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальних провадженнях про злочини, учинені організованими злочинними угрупованнями. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): наук.-практ. журн.*; Міжвід. наук.-досл. центр з проблем б-би з орг. злоч. К., 2013. № 1 (29). С. 234–242.
3. Сергєєва Д. Б. Законодавче регулювання тимчасового доступу до речей та документів за новим КПК України. *Боротьба з*

організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1. С. 250–251.

4. Сергєєва Д. Б., Старенький О. С. Використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій для проведення тимчасового доступу до речей і документів. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 72–76.

5. Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: теорія та практика: *монографія*; за загал. ред. д.ю.н., проф. М.А. Погорєцького. К.: Алерта, 2016. С. 230.

6. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: *Вищий спеціалізований суд; Узагальнення судової практики*. Витяг від 07.02.2020.

Попов Георгій Володимирович,
професор кафедри кримінального процесу
та криміналістики Академії адвокатури
України, доктор юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОКАЗОВОЇ БАЗИ В ПРОВАДЖЕННЯХ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ СЕКСУАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ, ЩО ВЧИНЕНЕ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

У п.п. 4, 5 Декларації ООН про захист жінок і дітей в надзвичайних обставинах і в період збройних конфліктів 1974 року зауважується, що Держави, які беруть участь у збройних конфліктах, військових операціях на іноземних територіях або у військових операціях на територіях, що все ще знаходяться під колоніальним пануванням, повинні вживати всіх зусиль для того, щоб уберегти жінок та дітей від руйнівних наслідків війни.

Повинні бути вжиті всі необхідні кроки, щоб домогтися заборони таких заходів, як переслідування, катування, каральні заходи, принизливе поводження та насильство, зокрема проти тієї частини цивільного населення, яку становлять жінки та діти.

Усі форми репресій та жорстокого, нелюдського поводження з жінками та дітьми, включаючи ув'язнення, тортури, розстріли, масові арешти, колективні покарання, руйнування житла та насильницьке вигнання з місць проживання, що здійснюються воюючими сторонами під час військових операцій або на окупованих вважаються злочинними [1].

У ч.ч. 1, 2 ст. 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року закріплено, що особи, які перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин, на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й